

LA DIALECTOLOGIA CATALANA A LA UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI. ELS MICROATLES LINGÜÍSTICS DE LES COMARQUES DE L'EBRE

Pere NAVARRO GÓMEZ
Universitat Rovira i Virgili

1. ORIGEN

Reconstruir la història del procés de gestació del projecte que ara referenciem, ens obliga a remuntar-nos pràcticament a començaments de la dècada dels anys vuitanta del segle XX. Tot just acabat cinquè de Filologia Catalana a l'aleshores Divisió VII de la Universitat de Barcelona, el juny de 1982, se'm va plantejar la possibilitat d'exercir de professor de Dialectologia, Gramàtica Històrica i Sociolingüística a l'ensenyament de Filologia Catalana que s'impartia a Tarragona. La incorporació a la docència va haver d'esperar tot un curs sencer, atès que tenia pendent l'obligació d'acomplir el servei militar.

El dia 1 d'octubre de 1983, quan encara no havia acabat les meves obligacions amb la *patria* —la dels altres, que no pas la meva—, ja m'incorporava com a professor de les disciplines consignades més amunt. Si volia seguir la carrera professional com a docent universitari, els requisits eren la defensa de la tesi de llicenciatura, la defensa de la tesi doctoral i les oposicions corresponents.

Com tantes vegades hem pogut llegir o sentir, ni la família ni el territori no són una tria que fa l'individu sinó que són fruit de l'atzar. Comunitat humana i comunitat territorial ens vénen donades pel nostre naixement. Així, doncs, el qui subscriu aquests mots va néixer a Cambrils (Camp de Tarragona) en el si d'una família d'immigrants, la mare de la qual provenia d'un poblet andalús de la província d'Almeria, Los Gallardos, i el pare procedia de Tivissa, una petita localitat de la comarca de la Ribera d'Ebre. L'escassa edat dels progenitors en arribar a Cambrils va possibilitar que ambdós s'hi adaptessin lingüísticament. La mare va aprendre el català i el va fer servir sempre com a llengua vehicular familiar —només emprava l'espanyol amb la família andalusa; el pare va canviar la seva modalitat occidental originària i va adoptar la varietat oriental pròpia de Cambrils.

Tot i que el català oriental era la modalitat lingüística en la relació amb els meus pares i el meu germà, també configuraven el meu repertori lingüístic més immediat el cata-

là occidental —que era la modalitat que van continuar usant els avis paterns— i una modalitat de l'andalús —utilitzada per l'àvia materna. A aquesta realitat li havíem de sumar el castellà com a llengua vehicular de l'escola. La variació lingüística era per a mi, des del meu naixement, una realitat consubstancial. Aquest va ser el germen de la meua inclinació per la variació lingüística.

Vet aquí per què la matèria dels estudis universitaris que més em va seduir va ser la dialectologia, impartida pel professor Xavier Romeu Jover. Tenia decidit, doncs, que la tesi de llicenciatura i la tesi doctoral serien sobre aquesta matèria. Va ser molt senzilla la decisió de triar el director, no podia ser ningú més que el Dr. Joan Veny. Molt amablement, ell va accedir de dirigir-me tant l'una com l'altra, malgrat no haver-lo tingut jo com a professor. El Dr. Jaume Vidal Alcover, també mallorquí com Veny, va ser l'encarregat de presentar-me'l. Entre el Dr. Veny i jo mateix vam repassar plegats els territoris que encara estaven per explorar i vam convindre que seria la comarca de la Terra Alta l'escollida. La localitat triada per a la realització de la tesi de llicenciatura va ser la Fatarella, on tenia un bon amic, l'Antoni Blanch Descarrega, a través del qual no em va ser gens difícil trobar informants idonis que m'aportessin la informació pertinent per a l'elaboració de l'anàlisi de la parla d'aquella localitat.

El dia 9 d'octubre de l'any 1984 obtenia el títol de llicenciat amb grau en Filologia Catalana, amb la tesi de llicenciatura *Estudi fonètic, morfosintàctic i lèxic del parlar de la Fatarella*.

Si la porta d'entrada a la Terra Alta havia estat la Fatarella, Horta de Sant Joan es convertiria, entre els mesos de juliol i setembre de 1993, en el camp base des d'on em desplaçaria arreu de la comarca, amb l'ajut inestimable d'una altra bona amiga, la Raquel Arrufat Villagrasa, que m'acompanyava amb el cotxe¹ a fer les entrevistes per aquelles carreteres tan mancades d'atenció per l'Administració pública. Mai no li podré estar prou agraït! Les despeses generades per aquella estada de tres mesos a la Terra Alta van poder ser eixugades gràcies a la XXII Beca Manuel de Montoliu que m'havia concedit la Diputació de Tarragona, l'any 1993.

El dia 19 de desembre de l'any 1994 obtenia el títol de doctor en Filologia Catalana, amb la tesi configurada per dos volums, el primer dels quals, *Els parlars de la Terra Alta. Estudi geolingüístic* i, el segon, *Els parlars de la Terra Alta. Atlas lingüístic de la Terra Alta (ALTA)*. Va ser dirigida també pel doctor Joan Veny Clar i formaven part del tribunal els doctors Joan Martí i Castell, Ramon Sistac Vicén, José Enrique Gargallo Gil, Jordi Colomina Castanyer i Miquel Àngel Pradilla Cardona.

Dos anys més tard, la mateixa Diputació de Tarragona editava *Els parlars de la Terra Alta* en dos volums, l'abril de 1996, la referència dels quals apareix a la bibliografia.

1. El cotxe —un Ford Fiesta de color vermell— el vam batejar amb el nom *lo fardatxet*, perquè els desplaçaments es duïen a terme sota aquell sol de justícia de l'estiu terraltenc.

2. MÈTODE

La metodologia emprada, tant per a l'elaboració de la tesi de llicenciatura com de la tesi doctoral, era la mateixa que s'havia fet servir per a la confecció de l'*Atlas Lingüístic del Domini Català*. A més de les qüestions relacionades amb la fonètica (vocalisme tònic i àton, consonantisme) i la morfologia (nominal i verbal), es dedicava un espai considerable al lèxic, amb una atenció particular als camps semàntics del camp i els cultius, els animals domèstics i feréstecs, el temps i la topografia, els oficis, el cos humà, la família, la casa, el vestit, les creences religioses i els jocs. També s'hi va incorporar un apartat dedicat a la sintaxi, àmbit sovint desatès en la dialectologia.

Amb la finalitat que les entrevistes no s'allarguessin més del convenient, vaig considerar que seria d'una gran utilitat la confecció d'un àlbum d'imatges que fessin més amena la conversa dirigida del treball de camp. Així, no només es reduïa el temps de les entrevistes, sinó que també ajudava a l'agilitat mental dels informants.

En totes les sessions vaig ser acompanyat de la Raquel Arrufat i/o d'unes altres persones que eren conegudes dels informants, d'aquesta manera s'aconseguia esvaïr les possibles prevencions i reticències que els informants podien experimentar davant un interlocutor desconegut.

En total es van obtenir respostes a 3.956 enunciats, que van ser cartografiades en 1.105 mapes sintètics, entre els quals n'hi havia tretze d'isoglosses, tots en color (vegeu mapa 278 Terra Alta a l'annex). La tria de les localitats no presentava cap mena de dubte, serien les dotze que estaven sota administració catalana —Arnes, Batea, Bot, Caseres, Corbera d'Ebre, la Fatarella, Gandesa, Horta de Sant Joan, el Pinell de Brai, la Pobla de Massaluça, Prat de Comte, Vilalba dels Arcs— i les tres que es trobaven sota administració aragonesa —Nonasp, Favara i Maella. En la inclusió d'aquestes darreres poblacions es van seguir els criteris de comarcalització que presentava la *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*.

La particularitat que presentava aquest treball —i que el feia diferent dels que havien fet amb anterioritat altres investigadors— era que, com que la zona d'estudi era relativament reduïda, permetia dur a terme el treball de camp a la totalitat de localitats d'una mateixa comarca, el territori era analitzat al 100%. *Els parlars de la Terra Alta* es convertien en el primer projecte de microatles lingüístic dels Països Catalans. La llavor ja estava plantada.

Mentre duia a terme el treball de camp per a l'elaboració de la meua tesi doctoral, el Dr. Macià Riutort, professor d'alemany a la nostra Universitat, que coneixia la meua passió per la cartografia lingüística, em va permetre consultar l'*Atlas zur deutschen Sprache*, de Werner König, publicat a Munic l'any 1978 per la Deutscher Taschenbuch-Verlag. La visió d'aquell magnífic atlas lingüístic de butxaca, he de confessar que em va impressionar.

L'any 1989 es publicava un suplement al número 6 de la revista *Com ensenyar català als adults*, titulat «Mapes per a l'estudi de la llengua catalana», on el Dr. Joan Veny havia tingut cura dels mapes dialectals, el Dr. Josep Moran, els referits a la història de la llengua, i el Dr. Joan M. Romaní, els de l'àmbit sociolingüístic. Vaig considerar que era

una publicació molt didàctica i molt amena. L'any 1992 se'n faria una segona edició, en aquest cas publicada per l'editorial vigatana Eumo.

La decisió de cartografiar els resultats lingüístics a través de mapes sintètics —i també els d'isoglosses— en color havia estat fàcil de prendre. No cal dir que l'edició dels materials cartografiats en color dispara el pressupost de l'entitat que publica. Però el resultat visual és insuperable.

3. DESENVOLUPAMENT

El 26 de novembre de 1997, en el marc del XXIII Col·loqui de la Societat d'Onomàstica, celebrat a Ulldecona, vaig conèixer la Lourdes Ambrós i el Biel Pubill, d'Ascó. Ambdós hi van presentar una comunicació titulada *La menuda meletxa Polina*, un conte elaborat a partir d'un exercici escolar que havia consistit en la recollida de paraules i expressions pròpies del parlar d'Ascó. L'any següent l'Ajuntament d'Ascó publicava el conte i els seus autors em van demanar que a l'acte de presentació hi duigués a terme una conferència sobre els parlars de la Ribera d'Ebre. Això em va permetre estudiar els parlars de la comarca on havien nascut mon pare i els avis paterns. Així, doncs, com si el destí em demanés un compromís amb la terra dels meus avantpassats paterns, el 24 d'abril de 1998, a la sala d'actes de l'Ajuntament d'Ascó es presentava l'*Aproximació geolingüística als parlars de la Ribera d'Ebre*, en forma de conferència. El gener de l'any 2000 el Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre la publicava en forma de llibre, que contenia 62 mapes sintètics i un d'isoglosses en color.

L'abril del mateix any 2000 Migdia Serveis Culturals publicava *Aproximació geolingüística als parlars del Priorat*. En aquesta ocasió es tractava de la publicació de la ponència que m'havia encomanat el comitè organitzador del I Congrés del Priorat, celebrat a Gratallops el mes de desembre de 1996. El nombre de mapes sintètics, en aquesta ocasió, va ser de 71 i un mapa d'isoglosses en color.

Com aquell qui no ho vol, sense ser-ne gaire conscient, havia començat la tasca de prospecció geolingüística de dues comarques que podrien ser susceptibles de sengles tesis doctorals. Amb l'objectiu de completar aquesta prospecció, vaig voler conèixer de primera mà els parlars del Matarranya. D'aquesta manera, l'any 2005, l'Associació Cultural del Matarranya em publicava el treball *Aproximació geolingüística als parlars del Matarranya*. El nombre de mapes sintètics va ser de 176 i 10 d'isoglosses en color.

Com a col·laborador del tan anhelat *Atlas Lingüístic de la Comunitat Valenciana* (ALCV), vaig poder investigar el parlar de tretze localitats de les comarques valencianes de l'Alt Maestrat,² del Baix Maestrat³ i dels Ports⁴ durant l'estiu de 1997. La resta de parlars d'aquestes comarques valencianes i els de les comarques del Baix Ebre i del

2. Ares del Maestrat, Albocàsser i Vilafranca del Maestrat.
3. Alcalà de Xivert, Cervera del Maestrat, la Pobla de Benifassà, Rossell i Vinaròs.
4. Castellfort, la Mata, Morella, Sorita i Vallibona.

Montsià vaig tindre l'oportunitat d'estudiar-los amb motiu de l'encàrrec que ens va fer la Fundació Ilercavònia Futur en demanar-nos a la Dra. Olga Cubells i a mi mateix la nostra participació amb un capítol dedicat a la llengua en el volum V de l'enciclopèdia *Història de les Terres de l'Ebre*, dedicat a art i cultura.⁵

Al llarg d'una vintena d'anys, s'han anat presentant al Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili (URV) diversos treballs com a monografies dialectals o com a descripcions geolingüístiques, corresponents a treballs dels cursos de doctorat, de fi de màster, de fi de grau, tesis de llicenciatura o tesis doctorals. Cal puntualitzar que el territori que ha estat objecte de treballs de recerca dialectal sobrepassen els límits de les Terres de l'Ebre; s'han analitzat els parlars de comarques com el Camp de Tarragona o la Conca de Barberà, així com els parlars de zones de transició entre el català occidental i l'oriental (les Garrigues, l'Urgell, la Segarra, el Solsonès).⁶

5. «Descripció lingüística del català de la diòcesi de Tortosa», de Pere Navarro Gómez i Olga Cubells Bartolomé, publicat el 2010 en el V volum de l'enciclopèdia *Història de les Terres de l'Ebre*. Conté vint-i-quatre mapes sintètics en color i un d'isoglosses (vegeu mapa 23 i mapa 8 Terres de l'Ebre a l'annex).

6. Quant a les monografies dialectals que descriuen el parlar d'una localitat, s'han presentat al Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili:

- *El parlar de la Palma d'Ebre (Ribera d'Ebre)*, d'Olga Cubells Bartolomé; tesi de llicenciatura, curs 1999-2000. Publicat l'any 2001.

- *El parlar d'Ulldemolins (Priorat)*, de Magda Buldó Escoté; treball de doctorat, curs 2006-2007.

- *El parlar d'Alcalà de Xivert (Baix Maestrat)*, de Joan Anton Verge Caballer; treball de doctorat, curs 2006-2007. Publicat l'any 2008.

- *El parlar de Siurana (Priorat)*, d'Emili Llamas; treball de fi de màster, curs 2010-2011. Accésit al Premi Jaume Ardèvol i Cabré dels Jocs Florals de Torroja del Priorat, 34a edició, any 2012.

- *El parlar de Càlig. Anàlisi fonètica, morfològica, sintàctica i lèxica*, de Berta Sans Monroig; treball de fi de màster, curs 2014-2015.

No s'han consignat aquí les monografies que han estat presentades anualment com a treballs de curs de l'assignatura Dialectologia Catalana, que ha impartit la URV, al llarg de trenta-tres cursos com a matèria obligatòria i que ha oscil·lat entre 9 i 12 crèdits.

També amb un enfocament geolingüístic, s'han presentat al Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili els treballs:

- *Aproximació geolingüística als parlars del Montsià*, d'Àgela Buj Alfara; tesi de llicenciatura, curs 1998-1999. Aquest treball va ser publicat amb el títol *Lèxic del Montsià. Estudi geolingüístic* pel Consell Comarcal del Montsià i va rebre la II Beca d'Investigació en Ciències Socials Manuel Sales i Ferré, convocada per aquesta entitat, l'any 1996. Conté 120 mapes sintètics en color (vegeu mapa 51 Montsià a l'annex).

- *La transició entre el català occidental i el català oriental a les comarques de les Garrigues, l'Urgell i la Segarra*, de Carles Castellà Espuny, Maite Cot Ardèvol, Rosanna Fatsini i M. Josepa Valls; treball de doctorat, curs 1999-2000. Conté dinou mapes sintètics i d'isoglosses en color.

- *Els noms de la varietat de fruita tradicional a la Ribera d'Ebre*, de Maite Cot Ardèvol; treball de doctorat, curs 2000-2001.

- *La transició entre el català occidental i el català oriental a la comarca del Solsonès*, de Carles Castellà Espuny; treball de doctorat, curs 2000-2001. Conté vint-i-quatre mapes sintètics i d'isoglosses en color.

- *Els noms dels animals a la comarca de la Conca de Barberà*, de Sílvia Jàvega; treball de fi de grau, curs 2013-2014. Conté 145 mapes sintètics en color.

- *Els noms de les fruites, les verdures i els cereals a la comarca del Baix Camp*, de Marta Figueras; treball de fi de grau, curs 2014-2015. Conté 125 mapes sintètics en color.

Tot aplicant les mateixes pautes i criteris que s'havien emprat per a l'elaboració dels *Parlars de la Terra Alta*, la Dra. Olga Cubells presentava la seva tesi doctoral titulada *Els parlars de la Ribera d'Ebre. Estudi geolingüístic*, el dia 30 de juny de 2005, al Departament de Filologia Catalana de la URV. En aquesta ocasió el nombre de localitats investigades era de disset, setze sota administració catalana —Ascó, Benissanet, Darmós, Flix, Garcia, Ginestar, Miravet, Móra d'Ebre, Móra la Nova, la Palma d'Ebre, Rasquera, Ribarroja, la Serra d'Almos,⁷ Tivissa, la Torre de l'Espanyol i Vinebre— i una sota administració aragonesa —Faió.⁸ La versió revisada va ser publicada en dos volums per la Diputació de Tarragona l'any 2009. El segon volum constitueix l'*Atlas Lingüístic de la Ribera d'Ebre (ALRE)*, que conté 1.100 mapes sintètics en color, dels quals vint-i-un són d'isoglosses (vegeu mapa 10/634 Ribera d'Ebre a l'annex).

Així mateix, adscrites al Departament de Filologia Catalana de la URV i sota la direcció de qui escriu aquests mots, s'estan elaborant tres tesis doctorals més, el treball de camp de les quals ja està acabat, el procés de redacció està bàsicament enllestit i se n'està fent la revisió i correcció. És el cas de l'estudi i anàlisi dels parlars de les comarques del Montsià —«Els parlars del Montsià. Estudi geolingüístic», d'Àngela Buj Alfara—, del Baix Ebre —«Els parlars del Baix Ebre. Estudi geolingüístic», de Carles Castellà Espuny— i del Priorat —«Els parlars del Priorat. Estudi geolingüístic», d'Emili Llamas.

La previsió és que les tesis esmentades siguin presentades durant el curs 2016-2017.

4. CREANT ESCOLA?

L'estreta relació que, des de fa una bona colla d'anys, mantenim els departaments de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili i de la Universitat d'Alacant ha possibilitat que els treballs que s'han elaborat —i s'estan elaborant encara— des de la Universitat d'Alacant amb aquest enfocament geolingüístic, tant en la metodologia del treball com en la presentació de la cartografia lingüística, segueixin el mateix model encetat a la URV. És el cas dels estudis de Carles Segura, *Una cruïlla lingüística. Caracterització del parlar del Baix Vinalopó* —que conté 193 mapes sintètics en color— (2003); de Vicent Beltran, *El parlar de la Marina Alta. Microatles lingüístic de la Marina Alta* —que conté 215 mapes sintètics en color— (2005), *El parlar de les Valls del Vinalopó i del Carxe* —que conté 96 mapes sintètics en color— (2008), d'aquest autor i Teresa Herrero, *Atlas Lingüístic de la Marina (ALMAR)* —que conté 276 mapes sintètics en color i quatre mapes d'isoglosses— (2011); de Joan Giner, *El valencià de la Vall d'Alfara* —que conté 49 mapes sintètics en color i tres mapes d'isoglosses— 2013, «El parlar de la Sfor», tesi doctoral inèdita, dirigida per Vicent Beltran —que conté 180 mapes sintètics en color— presentada el 28 de gener de 2016; de Rafel Jordà, «Estudi geolingüístic dels

7. Darmós i la Serra d'Almos són dues poblacions agregades al municipi de Tivissa.

8. En aquesta ocasió també es va seguir la proposta de comarcalització que presentava la *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*.

parlars de la vall de Seta i del riu Frainos», treball per a l'obtenció del Diploma d'Estudis Avançats (DEA), dirigit per Vicent Beltran —que conté 190 mapes sintètics en color—, presentat el 27 de gener de 2016.

5. CONCLUSIONS

En un parell d'anys acabaran de ser inventariades lingüísticament —al 100%— les comarques ebrenques administrativament catalanes de la Terra Alta, la Ribera d'Ebre, el Montsià, el Baix Ebre i el Priorat. Quedaran per inventariar les comarques del Matarranya, els Ports i el Baix Maestrat, entenent les Terres de l'Ebre *lato sensu*.

El fet que aquests territoris estiguin situats en àrees laterals —tenint en compte que els centres els ocuparien les ciutats de Barcelona i València—, propicia que encara siguem a temps de descriure la llengua històrica d'aquesta part central de la nostra àrea lingüística.

Com es pot constatar, són les perifèries o les àrees laterals, com diria Bartoli —Tarragona (URV) i Alacant (UA)— les més sensibles a la variació lingüística i les que més s'han esmerçat a donar a conèixer el ric patrimoni immaterial que presenta la llengua catalana tant a les comarques centrals com a les comarques meridionals dels Països Catalans.

Per a la confecció dels microatles lingüístics referenciats més amunt no ha calgut establir cap criteri per a triar les localitats objecte d'estudi, a diferència del que han hagut de fer els atles lingüístics que abracen tot un domini —*ALC*, *ALDC*—, o bé una regió o conjunt de regions —*ALEANR*—, o bé un estat o estats —*ALPI*—, o bé tot un conjunt de llengües pertanyents a una mateixa família —*ALiR*. L'elaboració dels microatles lingüístics, tal com s'han anat confeccionant des de la URV —i des de la UA—, permet l'ús de qüestionaris més extensos. Així mateix, delimitar comarcalsment l'àmbit geogràfic estudiat permet l'anàlisi del 100% del territori. En el cas dels de les comarques de la conca de l'Ebre —15 de la Terra Alta, 17 de la Ribera d'Ebre, 24 del Priorat, 23 del Baix Ebre, 19 del Montsià— sumen un total de 98 localitats.

L'objectiu final d'aquest conjunt de tesis sobre geolingüística hauria estat l'elaboració de l'*Atlas Lingüístic de les Terres de l'Ebre (ALTE)*. I dic *hauria estat* perquè l'espai temporal que va des del primer fins al darrer dels treballs aniria des de 1994 fins a 2017, això és de 27 anys! Aquest lapsus de temps, però, podria ser considerat un motiu d'invalidació de les dades. Malgrat aquesta objecció, hem de considerar que les generacions més grans d'unes comarques com les nostres incorporen més lentament els canvis lingüístics. I això ens permetria treballar les dades de manera conjunta, tal com ha passat amb l'*Atlas Lingüístic del Domini Català* —el gruix del treball de camp del qual es va dur a terme entre 1965 i 1975— i el contrast i l'actualització de dades per a publicar-lo es va fer a finals de la dècada dels noranta del segle passat. Tinc l'esperança que, en un breu termini, els treballs que estan en curs s'acabin i aquest macroprojecte pugui veure definitivament la llum.

Sense cap mena de dubte, però, aquests treballs referenciats més amunt —tant els adscrits a la URV com també els elaborats des de la Universitat d'Alacant— constitueixen

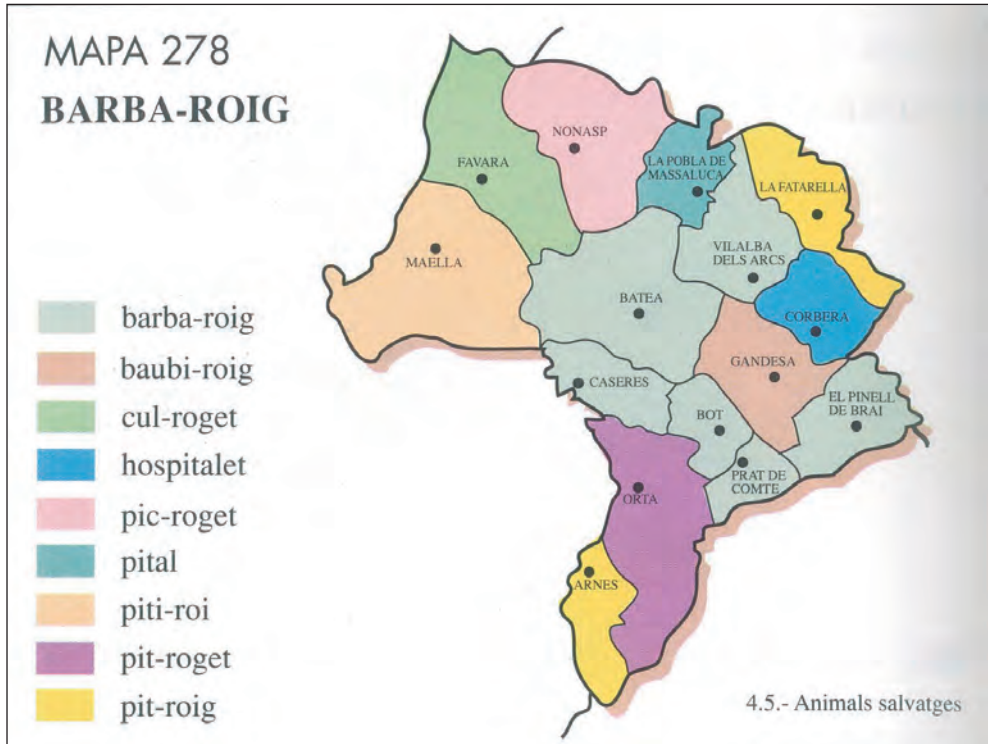
una aportació a la geolingüística catalana elaborada per investigadors i investigadores plenament conscients del que estan fent. Tots ells han estat capaços de dedicar un ingent nombre d'hores a una tasca tan satisfactòria com la que s'acaba de comentar en aquestes línies, amb una preparació científica, tècnica i humana i amb un profund amor al seu poble i a la seva llengua.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

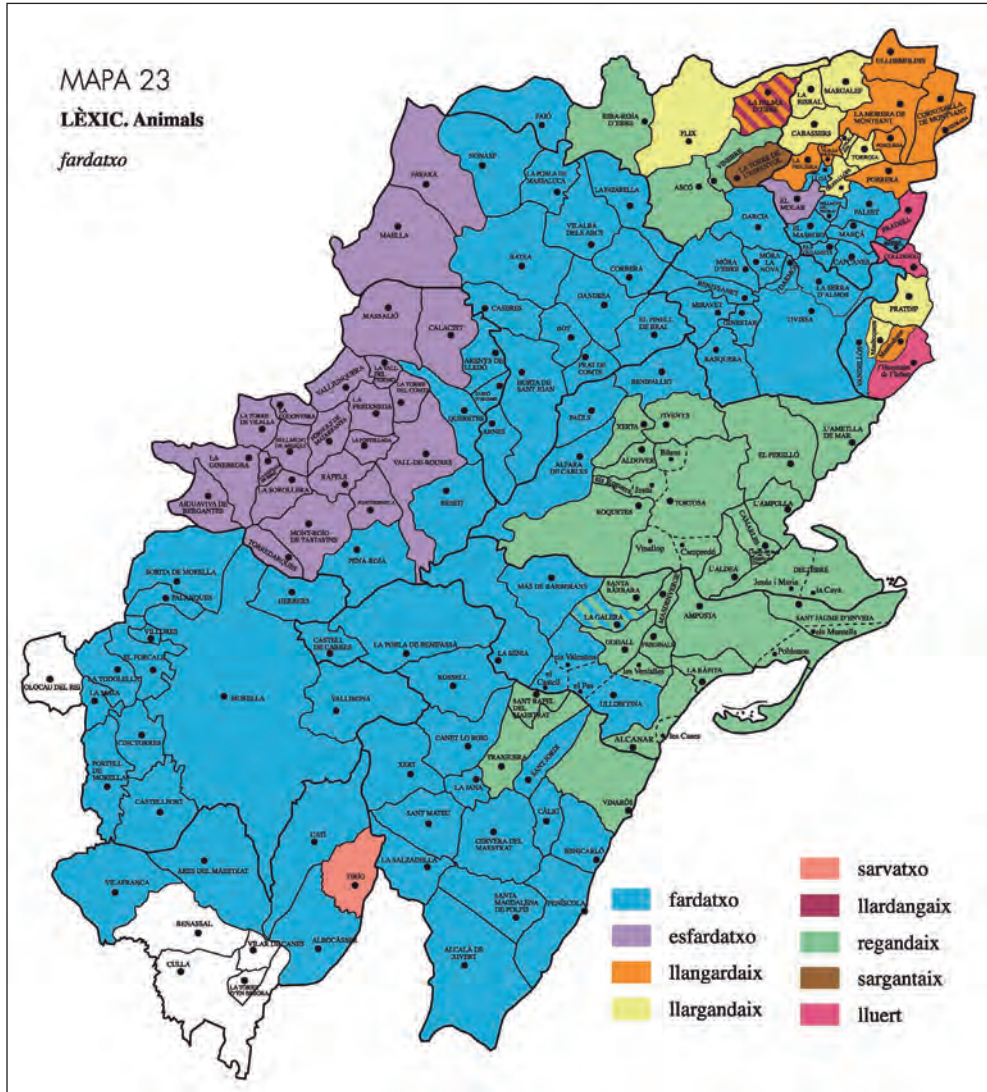
- BADIA I MARGARIT, Antoni Maria / PONS, Lúdia / VENY, Joan (1993): *Atlas Lingüístic del Domini Català. Qüestionari*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- BELTRAN I CALVO, Vicent (2005): *El parlar de la Marina Alta. El contacte interdialectal valencianobaleàric*. Alacant: Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant.
- BELTRAN I CALVO, Vicent (2005): *El parlar de la Marina Alta. Microatles lingüístic de la Marina Alta*. Alacant: Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant.
- BELTRAN I CALVO, Vicent (2011): *Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Alta. L'empremta mallorquina*. Ondara; Pedreguer: Mancomunitat Cultural de la Marina Alta; Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.
- BELTRAN I CALVO, Vicent / HERRERO LLORET, Teresa (2011): *Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Baixa. L'empremta mallorquina*. Ondara; Pedreguer: Mancomunitat Cultural de la Marina Alta; Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.
- BELTRAN I CALVO, Vicent (2011): *Atlas Lingüístic de la Marina (ALMAR)*. Ondara; Pedreguer: Mancomunitat Cultural de la Marina Alta; Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.
- BUJ ALFARA, Àngela (2001): *Lèxic del Montsià. Estudi geolingüístic*. Amposta: Consell Comarcal del Montsià.
- CAHNER, Max (dir.) (1992): *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana; 2a edició.
- CUBELLS BARTOLOMÉ, Olga (2001): *El parlar de la Palma d'Ebre*. La Palma d'Ebre: Associació Cultural «L'Espona».
- CUBELLS BARTOLOMÉ, Olga (2009): *Els parlars de la Ribera d'Ebre 1. Estudi geolingüístic*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- CUBELLS BARTOLOMÉ, Olga (2009): *Els parlars de la Ribera d'Ebre 2. Atlas lingüístic de la Ribera d'Ebre (ALRE)*, Tarragona, Diputació de Tarragona.
- GIMENO, Montserrat (coord.) (1989): *Mapes per a l'estudi de la llengua catalana*, suplement de la revista *Com Ensenyar Català als Adults*, núm. 6. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. La segona edició és de 1992, editada per Eumo.
- NAVARRO GÓMEZ, Pere (1992): *El parlar de la Fatarella*. Horta de Sant Joan: Centre d'Estudis de la Terra Alta.

- NAVARRO GÓMEZ, Pere (1993): *El parlar de la Fatarella*. Horta de Sant Joan: Centre d'Estudis de la Terra Alta, 2a edició.
- NAVARRO GÓMEZ, Pere (1996): *Els parlars de la Terra Alta 1. Estudi geolingüístic*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- NAVARRO GÓMEZ, Pere (1996): *Els parlars de la Terra Alta 2. Atlas lingüístic de la Terra Alta (ALTA)*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- NAVARRO GÓMEZ, Pere (2000): *Aproximació geolingüística als parlars de la Ribera d'Ebre*. Flix: Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre.
- NAVARRO GÓMEZ, Pere (2000): *Aproximació geolingüística als parlars del Priorat*. Albarca: Edicions del Migdia.
- NAVARRO GÓMEZ, Pere (2005): *Aproximació geolingüística als parlars del Matarranya*. Calaceit: Associació Cultural del Matarranya.
- NAVARRO GÓMEZ, Pere (2012): *Aproximació geolingüística als parlars del Priorat*. Albarca: Edicions del Migdia.
- NAVARRO GÓMEZ, Pere / CUBELLS BARTOLOMÉ, Olga (2010): «Descripció lingüística del català de la diòcesi de Tortosa», dins: VIDAL, Jacobo / CARBONELL, Jordi À. (a cura de): *Història de les Terres de l'Ebre V. Art i Cultura*. Tortosa; Tarragona: Fundació Privada Ilercavònia Futur; Universitat Rovira i Virgili; p. 382-400.
- SANS MONROIG, Berta (2016): *El parlar de Càlig. Anàlisi fonètica, morfològica, sintàctica i lèxica*. Benicarló: Onada Edicions.
- SEGURA LLOPES, Carles (2003): *Una cruïlla lingüística. Caracterització del parlar del Baix Vinalopó*. Alacant; Elx: Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant; Institut Municipal de Cultura de l'Ajuntament d'Elx.
- VERGE CABALLER, Joan Anton (2008): *El parlar d'Alcalà de Xivert*. Alcalà de Xivert: Associació d'Amics de Mainhardt.

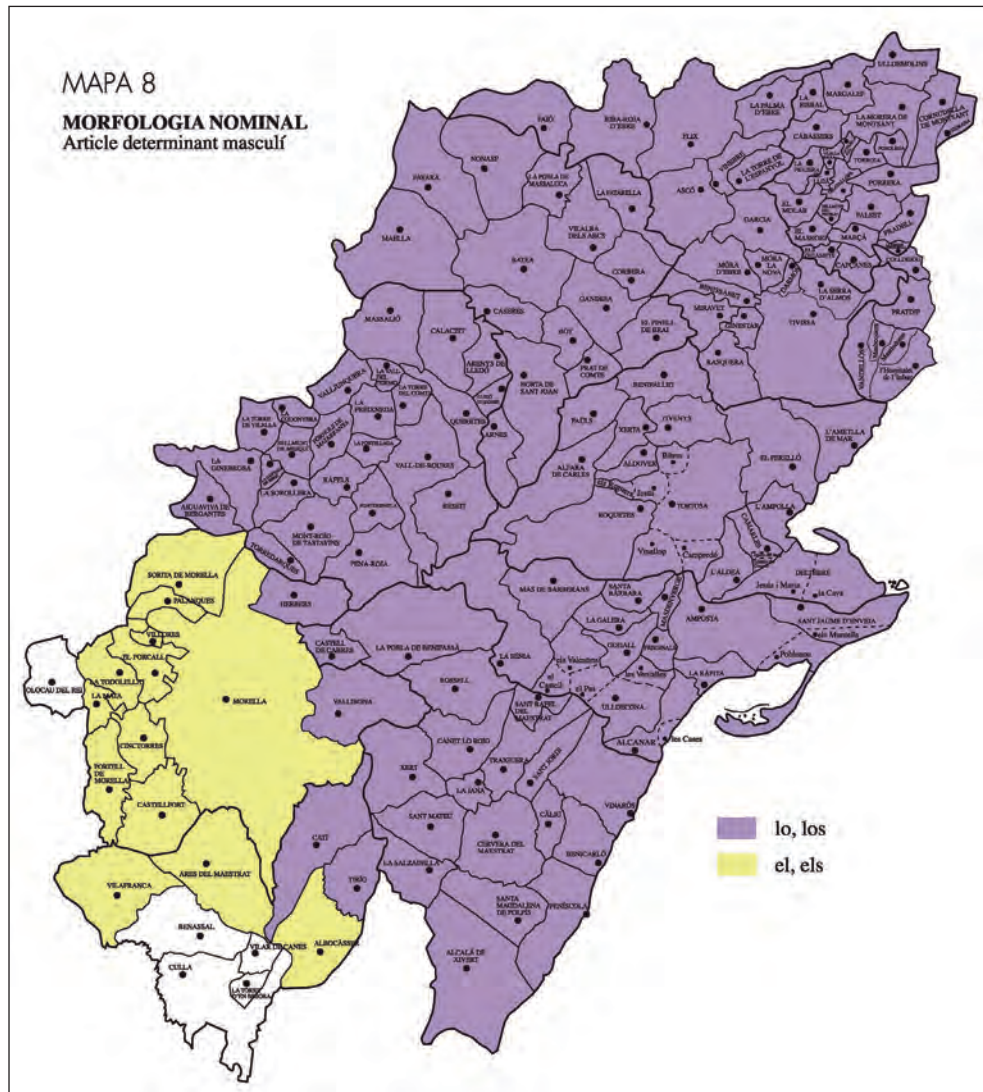
ANNEX

NAVARRO GÓMEZ, Pere (1996): *Els parlars de la Terra Alta 2. Atlas lingüístic de la Terra Alta (ALTA)*. Tarragona: Diputació de Tarragona.

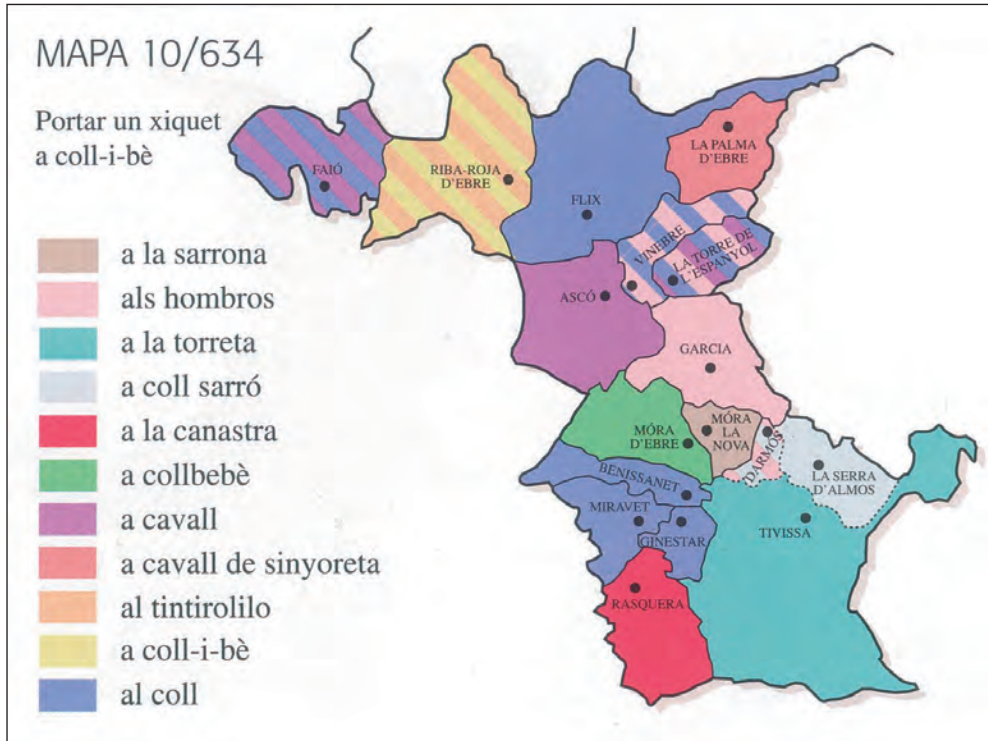
NAVARRO GÓMEZ, Pere / CUBELLS BARTOLOMÉ, Olga (2010): «Descripció lingüística del català de la diòcesi de Tortosa», dins: VIDAL, Jacobo / CARBONELL, Jordi À. (a cura de): *Història de les Terres de l'Ebre V. Art i Cultura*. Tortosa; Tarragona: Fundació Privada Il·lencavònia Futur; Universitat Rovira i Virgili.

NAVARRO GÓMEZ, Pere / CUBELLS BARTOLOMÉ, Olga (2010): «Descripció lingüística del català de la diòcesi de Tortosa», dins: VIDAL, Jacobo / CARBONELL, Jordi À. (a cura de): *Història de les Terres de l'Ebre V. Art i Cultura*. Tortosa; Tarragona: Fundació Privada Il·lencavònia Futur; Universitat Rovira i Virgili.

BUJ ALFARA, Àngela (2001): *Lèxic del Montsià. Estudi geolingüístic*. Amposta: Consell Comarcal del Montsià.

CUBELLS BAROLOMÉ, Olga (2009): *Els parlars de la Ribera d'Ebre 2. Atlas lingüístic de la Ribera d'Ebre (ALRE)*. Tarragona: Diputació de Tarragona.